

מועד מיוחד קיץ תשפ"ב

סוג הבחינה : בגרות מועד נבצרים
מועד הבחינה : קיץ תשפ"ב, 2022
מספר השאלון : 039281

מדינת ישראל
משרד החינוך

שימו לב: בבחינה הזו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

מחשבת ישראל

(לבי"ס כללי)

הוראות לנבחנים:

- א. משך הבחינה: שעתיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה חלקים.

שים לב: עליכם לענות רק על החלק שלמדתם לבחינה זו: על חלק א או על חלק ב או על חלק ג. כמו כן, אין לערבב בין החלקים.

חלק א (עמ' 2-6) — "שמונה פרקים לרמב"ם"
פרק ראשון — (34X1) — 34 נקודות
פרק שני — (22X3) — 66 נקודות

סך הכול — 100 נקודות

חלק ב (עמ' 7-12) — "את שאהבה נפשי" — אהבה וזוגיות במחשבת ישראל
פרק ראשון — (34X1) — 34 נקודות
פרק שני — (22X3) — 66 נקודות

סך הכול — 100 נקודות

חלק ג (עמ' 12-16) — "הטוב והרע בהגות היהודית"
פרק ראשון — (34X1) — 34 נקודות
פרק שני — (22X3) — 66 נקודות

סך הכול — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות :

- (1) קראו את כל סעיפי השאלה בטרם תשיב עליה. התרכז במה שנדרש בכל סעיף.
- (2) הקפידו להסביר ולבסס כהלכה את תשובותיכם.
- (3) שימו לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.

כתבו במחברת הבחינה בלבד. רשמו "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים אף על פי כן על כל תלמידה להשיב עליהן באופן אישי.

ב ה צ ל ה !

חלק א: "שמונה פרקים לרמב"ם

פרק ראשון (34 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1-2

בשאלה שבחרתם ענו על שלושה סעיפים מן הסעיפים א-ד (לכל סעיף 11 ושליש נק'. סך הכל 34 נק')

1. על מחלות הנפש (פרק שלישי)

עיינו בקטעי המקור שלפניך, וענו על סעיפי השאלה שאחריהם:

קטע א

הקדמונים אמרו שלנפש יש בריאות ומחלה כמו שיש לגוף בריאות ומחלה. בריאותה היא שתהיינה תכונותיה ותכונות חלקיה תכונות שהיא תעשה בהן תמיד מעשים טובים, מעשי חסד ומעשים נאים. מחלתה היא שתהיינה תכונותיה ותכונות חלקיה תכונות שהיא תעשה בהן תמיד רעות, מעשים רעים ומעשים מגונים. בריאות הגוף ומחלתו נדונים במלאכת הרפואה. החולים בגופם, מדמה להם קלקול חושם שהמתוק מר והמר מתוק, והם מתארים לעצמם את המתאים כבלתי מתאים. תאוותם חזקה, ויש להם הנאה רבה בדברים שלבריא אין בהם הנאה כלל, ולעתים יש מהם אפילו כאב [...]

קטע ב

כך נדמה לחולי הנפש, אני מתכוון לרעים ולפגומים, שמעשים רעים הם מעשים טובים, ושמעשים טובים הם מעשי עוול. הרשע ישאף תמיד למטרות שהן לאמתו של דבר מעשי עוול. בגלל מחלת נפשו הוא ידמה שהם מעשים טובים. החולים, כשהם יודעים שהם חולים ואינם מיטיבים לדעת את מלאכת הרפואה, שואלים את הרופאים, ואז הללו מודיעים להם מה ראוי לעשות, ואוסרים עליהם את מה שהם מדמים שהוא מהנה ומכריחים אותם לבלוע דברים מאוסים ומרים, עד שגופיהם יירפאו ... אבל חולי הנפשות שאינם מרגישים במחלתם ומדמים שהיא בריאות, או מרגישים בה ואינם דואגים לטיפול, סופם כסוף חולה ההולך בעקבות הנאותיו ואינו דואג לריפוי, שהוא ימות בלי ספק.

ענו על שלושה מן הסעיפים א-ד

- א. על פי הרמב"ם בקטע א הסבירו מהי מחלת נפש, והציגו איזה מחלקי הנפש איננו תקין אצלם.
- ב. 1. לפי הרמב"ם בקטע ב ציינו את שלושת הסוגים של "חולי הנפשות"
2. הסבירו איזה מן הסוגים הוא הקשה ביותר לריפוי, ומדוע.
- ג. הרמב"ם חוזר לכל אורך הספר על ההקבלה בין גוף לנפש – ביחס לחולי ולריפוי.
1. הסבירו לפי הרמב"ם מהו הדמיון בין חולי הנפש ובין חולי הגוף.
2. הסבירו הבדל משמעותי בין דרך הריפוי של חולי הגוף ובין דרך הריפוי של חולי הנפש.
- ד. נערה בת ששעשרה נהגה לקחת כסף מהוריה ללא רשות כדי לקנות לעצמה דברים שונים. למרות שנתפסה היא המשיכה להכחיש את המעשים. הנערה החלה בטיפול פסיכולוגי ורגשי, ובתום שנה של טיפול ועבודה מאומצת נקבע כי "הטיפול הצליח". ציינו שני שינויים שאם יחולו בנערה, יהיה אפשר לקבוע על פי הרמב"ם שהנערה השתקמה. נמקו תשובתכם.

2. על ההבדל בין המעולה לכובש את יצרו (הפרק השישי)

עיינו בקטעי המקור שלפניך, וענו על סעיפי השאלה שאחריהם:

קטע א

הפילוסופים אמרו שהכובש את יצרו, אף על פי שהוא עושה מעשים מעולים, הוא עושה מעשים טובים בשעה שהוא חושק במעשים רעים ומשתוקק אליהם, מתמודד עם חשקו, וממרה במעשהו את מה שמעוררים אותו אליו כוחו, תאוותו ותכונת נפשו. הוא עושה מעשים טובים כשהוא ניזוק בעשייתם. ואילו הַמְעוּלָה פועל לפי מה שתאוותו ותכונתו מעוררים אותו אליו. הוא עושה מעשים טובים כשהוא חושק בהם ומתאוה להם.

קטע ב

הפילוסופים מסכימים פה אחד שְהַמְעוּלָה מְעוּלָה יותר ושלם יותר מהכובש את יצרו... הוא בהכרח בדרגה פחותה כי הוא מתאוה לעשות את הרע, אף שאין הוא עושה אותו. תשוקתו אל הרע היא תכונה רעה בנפש...

כאשר חקרנו את דברי החכמים בעניין זה, מצאנו שהם אומרים שמי שחושק בעבירות ומשתוקק אליהן מעולה יותר ושלם יותר ממי שאינו חושק בהן ואינו מצטער על שאינו עובר אותן ... ואמרו "כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו [...]"

קטע ג

אם נבין את שתי האמירות כפשוטן הן סותרות לכאורה. אך אין הדבר כן, אלא שתי האמירות אמת ואין מחלוקת ביניהן כלל. כי המעשים הרעים שבעיני הפילוסופים הם מעשים רעים, שעליהם אמרו שמי שאינו חושק בהם מעולה יותר ממי שחושק בהם וכובש את יצרו מהם, הם הדברים המפורסמים בעיני האנשים כולם כמעשים רעים, כגון שפיכות דמים, גנבה, גזל, אונָאָה, גרימת נזק למי שלא הֵיָרָע, ... ואילו הדברים שהחכמים אמרו עליהם שהכובש יצרו מעולה יותר ושכרו גדול יותר, הם המצוות השמעיות. וזה נכון, כי לולא התורה לא היו אלה מעשים רעים כלל. לכן אמרו שצריך אדם להמשיך ולאהוב אותם ולא לראות מניעה מהם זולת התורה. התבונן בחוכמתם, עליהם השלום, ובדוגמא שהביאו. כי הוא רבן שמעון בן גמליאל לא אמר: אי אפשר להרוג את הנפש, אי אפשר לגנוב, אי אפשר לכזב, אלא אפשרי ומה אפשרי וכו'". אלא הביא דברים שכולם שמעיים, בשר בחלב, ולבישת שְעִטָּה וְעֵרְוָה. למצוות אלה וכיוצא בהן אלוהים קורא "חֻקֹּתַי". החכמים אמרו: "חֻקִּים שְחָקְתִּי לך, ואין לך רשות להרהר בהם..."

ענו על שלושה מן הסעיפים א-ד

א. על פי קטעים א'-ב', הציגו את עמדתם של הפילוסופים ואת עמדת חז"ל בנוגע לדמותו של האדם השלם.

ב. 1. על פי הרמב"ם בקטע ג', הסבירו מה הן "מפורסמות" (מצוות שכליות) ומה הן "חוקות" (מצוות שמעיות). הביאו דוגמה לכל אחת מהן.

2. הסבירו כיצד הרמב"ם מיישב בין העמדה של חז"ל ובין העמדה של הפילוסופים באמצעות

ההבחנה בין שני סוגי המצוות.

- ג. בסוף הפרק הרביעי הרמב"ם כותב:
- "ראוי לאדם השלם לבדוק את מידותיו תמיד, לשקול את מעשיו, ולהתבונן בתכונות נפשו יום־יום [...]. כאשר אדם שוקל תמיד את מעשיו ומכוון אל הבינוני שבהם, הוא בדרגה העליונה מדרגות האדם. הוא יתקרב בזאת לאלוהים".
1. תארו את דמותו של האדם השלם לפי מסקנת הפרק הרביעי.
 2. את מי מאפיינת יותר ההתנהגות האידיאלית שהרמב"ם מתאר בדברים אלה — את טיפוס "המעולה" או את טיפוס ה"כובש את יצרו"? הסבירו את תשובתכם.
 - ד. בבית הספר יש תלמידים מטיפוס "הכובש את יצרו" ויש תלמידים מטיפוס ה"מעולה". תארו את דרך הלמידה או ההתנהלות של כל אחד מטיפוסי התלמידים. ציינו יתרון אחד וחסרון אחד של כל אחד מן הטיפוסים.

המשיכו לפרק שני בעמוד הבא:

פרק שני (66 נקודות)

ענו על שלוש מן השאלות 3-7. (לכל שאלה 22 נק').

3. "שמע את האמת מפי אומרה" (ההקדמה ל"שמונה פרקים")

- א. בהקדמה ל"שמונה פרקים" הרמב"ם מעלה שני נימוקים המסבירים מדוע אין הוא מציין את המקורות לדבריו. מה הם שני הנימוקים? (10 נקודות)
- ב. 1. במהלך ההקדמה מזכיר הרמב"ם באופן כללי את המקורות עליהם הוא נסמך בחיבורו. ציינו את מקורותיו העיקריים לפי דבריו.
2. כיום, אם מביאים ציטוט ממקור כלשהו בכתיבת מאמר או עבודת מחקר, יש חובה לציין מהיכן בדיוק נלקח הציטוט. לדעתך, מהו הנימוק לכך?
- בתשובתכם הסבירו מהי דרך הכתיבה העדיפה בעיניכם - עם ציון המקורות או בלי ציון המקורות. (12 נקודות)

4. הציווי על חלקי הנפש (הפרק השני)

- א. הרמב"ם התלבט בנוגע לאחריות של החלק השכלי לציות ולעבירה. הסבירו את ההתלבטות. (10 נקודות)
- ב. הציגו דוגמא מחיי היום-יום למחשבה על עבירה, שלא באה לידי ביטוי במעשה. הסבירו כיצד מחשבה זאת יכולה להשפיע על האדם, וכיצד לדעתכם הוא יכול להתמודד עם מצב כזה. (12 נקודות)

5. מטרת המצוות וביקורת הסגפנות (פרק רביעי)

- א. בפרק הרביעי הרמב"ם כותב: "כי התורה אסרה מה שאסרה וציוותה מה שציוותה דווקא מסיבה זאת, כלומר, כדי שנתרחק מן הצד האחד יותר על דרך התרגול...". לפי הרמב"ם, מהו תפקידן של מצוות התורה? הסבירו והביאו דוגמה אחת למצווה ולתפקידה לפי תפיסת הרמב"ם. (12 נקודות)
- ב. הציגו ונמקו מהי דעתו של הרמב"ם על אורח חיים קבוע של נזירות וסגפנות. חוו דעתכם על כך. (10 נקודות)

6. הנבואה (הפרק השביעי)

- א. 1. אילו שני תנאים ההכרחיים לאדם כדי שיוכל להיות נביא, על פי הרמב"ם, ומדוע? 2. על פי הרמב"ם, אילו מגרעות של האדם מפסיקות את הנבואה לגמרי, ואילו בצורה חלקית? הסבירו מדוע. (12 נקודות)
- ב. משה נחשב לגדול הנביאים, ובכל זאת נותרה מחיצה בינו ובין אלוהים. הסבירו קביעה זו, ונמקו אותה. (9 נקודות)

7. הבחירה החופשית (הפרק השמיני)

- א. 1. מהי תפיסתו של הרמב"ם בנוגע לבחירה החופשית של האדם?
2. הסבירו על פי הרמב"ם, כיצד תפיסה זו מתיישבת עם דברי חז"ל: "הכול בידי שמיים חוץ מיראת שמיים". (תלמוד בבלי, ברכות, דף ל"ג, ע"ב). (11 נקודות)
- ב. רונית טוענת כי אין טעם להתחסן נגד נגיף הקורונה מכיוון שברצון האל היא תהיה בריאה או חולה, ולבחירתה אם להתחסן אין כל השפעה על המציאות.
- מה לדעתכם היה הרמב"ם עונה לרונית? בתשובתכם התייחסו לדבריו בפרק השמיני בנושא הבחירה החופשית. (11 נקודות)

סוף חלק א

חלק ב: "את שאהבה נפשי" – אהבה וזוגיות במחשבת ישראל פרק ראשון (34 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 8-9 .

בשאלה שבחרתם ענו על שלושה סעיפים מן הסעיפים א-ד (לכל סעיף 11 ושליש נק'. סך הכול 34-נק')

8. תיאורי בריאת האדם בספר בראשית ובדברי הרב סולובייצ'יק

עיינו בקטעי המקור שלפניך, וענו על סעיפי השאלה שאחריהם.

קטע א

"ויברא אלהים את האדם בצלמו, בצלם אלהים ברא אותו, זכר ונקבה ברא אותם ... ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשׁוּהָ".
(בראשית, א, 27-28)

קטע ב

"ויוצא ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים. ויהי האדם לנפש חיה ... ויאמר ה' אלהים, לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו ... ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ... על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד".
(בראשית, ב, 7-24)

קטע ג

שוב מתגלה בבהירות הניגוד בין שני "האדם". האדם הראשון לא נצטוו להקריב משהו כדי שהאשה — רעייתו — תיברא, ואילו אצל האדם השני היה הכרחי הדבר שהוא יקריב משהו מעצמו כדי למצוא לו חבר. אצל האדם הראשון המחווה ליצירת הקהילה היא ... תועלתית ואנוכית בלבד, ועל כן היא שוללת את ההקרבה. אצל האדם השני, התקשורת וההתחברות הן מחוות מקריבות וגואלות ... הדיאלקטיקה המקראית יסודה בעובדה שהאדם הראשון, איש ההדר, השלטון וההצלחה, והאדם השני, איש האמונה הבודד, איש הציות והכישלון — אינם שני אנשים שונים הנמצאים בעימות חיצוני, כ"אני" מול "אתה", אלא איש אחד השרוי בעימות בתוך עצמו. "אני" האדם הראשון, עומד מול "אני", האדם השני.

(הרב סולובייצ'יק, איש האמונה הבודד, עמ' 26, 49)

ענו על שלושה מן הסעיפים א-ד .

א. בבראשית פרק א (קטע א') ובבראשית פרק ב (קטע ב') יש שני תיאורים של בריאת האיש והאשה. הציגו שלושה הבדלים משמעותיים בין שני התיאורים.

ב. הרב סולובייצ'יק (קטע ג') מציג הסבר להבדלים בין שני תיאורי הבריאה בספר בראשית. הסבירו את דבריו.

המשך הסעיפים בעמוד הבא

ג. לפניכם קטע מתוך דברי אריסטופנס ב"משתה" לאפלטון. קראו אותו וענו על השאלה שאחריו:

"מהו דבר זה, בני אדם, שרוצים אתם להשיגו [...]?! [ה]דבר אשר השתוקק לו מזמן: להתחבר ולהירתך אל אהובו, עד שמשניים יעשה אחד. והנה התשוקה לשלמות, והרדיפה אחריה, נקראת בשם אֶרוֹס."

1. הסבירו את עמדתו של אריסטופנס לגבי המקור לאהבה.
2. ציינו והסבירו הבדל אחד בין עמדתו של אפלטון בנוגע לאהבה וזוגיות, ובין הסברו של הרב סולובייצ'יק.

ד. בעוד שיש נשים הבוחרות להישאר עם שם משפחתן לאחר הנישואין, מרבית הזוגות הנישאים עדיין בוחרים בשינוי שם המשפחה של האישה לשמו של בן זוגה.

1. הסבירו לאיזה דגם מבין שני תיאורי הבריאה יכולה ברמה העקרונית להתאים כל אחת מהבחירות.
2. איזו מבין שתי האפשרויות מתאימה יותר לתפיסה שלכם בנוגע לזוגיות ומדוע?

9. אהבה ארצית ואהבה שמיימית והדרך שביניהן

עיינו בקטעי המקור שלפניכם, וענו על סעיפי השאלה שאחריהם .

קטע א

החוכמה היא מהדברים היפים ביותר, ואָרוֹס הוא אהבת היפה, עד שבהכרח שואף ארוס לחוכמה [...] לשם מה אוהב ארוס את היפה? שיהי היפה שלו [...] אילו החליף האדם את היפה בטוב [...] מה חפצו באהבתו [...] ש[הוא יהיה מאושר] [...] אנחנו מפרידים מהאהבה סוג אחד, וקוראים לסוג זה בשמו של הדבר השלם, [שהוא] האהבה.

לגבי שאר הסוגים אנו נזקקים לשמות אחרים [...] בסיכומי של דבר, הרי כל תשוקה לטוב ולאושר היא אהבתו העיקרית [...] של כל אדם. אך הפונים אל אהבה זו בהרבה דרכים אחרות – במסחר או בגימנסטיקה (התעמלות) או בפילוסופיה – אין אומרים עליהם שהם אוהבים, ואינם נקראים מאהבים, אלא רק ההולכים בסוג אחד של האהבה ושוקדים עליו [...] ואילו התורה שבידי איננה אומרת שארוס היא אהבת המחצית או אהבת השלם, אם לא יהא זה [...] גם דבר טוב [...] (המשה, כתבי אפלטון, תרגום: י' ליבס, שוקן, 1979, עמ' 130–140)

קטע ב

הפונה לאותו עניין בדרך נכונה חייב להתחיל בצעירותו ולפנות אל הגופים היפים. ובראשונה – אם יודרך הדרכה נכונה – יהא עליו לאהוב גוף אחד ולהוליד בו רעיונות יפים. ואילו לאחר מכן עליו להבין שהיופי בכל גוף מן הגופים הריהו אחיו של זה שבגוף אחר [...] ולאחר מכן יוקיר את היופי וממילא יהא צופה מתוך כך אל אהבת היפה [...] ויוליד מחשבות ורעיונות רבים, יפים ונהדרים, משפע החיבה שיחבב את החוכמה. (שם)

קטע ג

החוש הממשש, אשר ביאר אריסטו ב[ספר] "המידות", ואמר שזה החוש חרפה לנו. ומה טוב, כי באמת הוא חרפה, מפני שהוא לנו מאשר אנחנו בעלי חיים, לא דבר אחר, כשאר הבהמות, ואין בו דבר מעניין האנושיות. והראוי הוא הנחת התענוגים ובזותם, שזאת תחילת מדרגות אנשי החכמה, כל שכן הנביאים, וכל שכן החוש אשר הוא חרפה לנו, כמו שזכר אריסטו, וכל שכן מיאוס המשגל ממנו. (רמב"ם, מורה נבוכים, חלק ב')

ענו על שלושה מן הסעיפים א–ד:

א. על פי אפלטון בקטע א: הסבירו מהי המטרה הסופית שארוס שואף אליה, ומדוע.

ב. בקטע ב אפלטון מתאר תהליך שיש לעבור כדי להשיג את האהבה האמיתית. הסבירו ארבעה מן השלבים בתוך מסגרת תהליך זה.

המשך הסעיפים בעמוד הבא

ג. בקטע ג' מוצגת עמדת הרמב"ם בעקבות אריסטו.

1. מהי כוונתו ב"חוש המישוש" ומדוע לטענתו מדובר ב"חרפה" לאדם?

במה דומה עמדה זו לעמדתו של אפלטון?

2. באיגרת הקודש (המיוחסת לרמב"ן) נמתחה ביקורת על דבריו אלו של הרמב"ם.

הסבירו ביקורת זו, והציגו לה לפחות נימוק אחד לפי האיגרת.

ד. בדתות ובתרבויות שונות התפתחו לאורך ההיסטוריה גישות המעודדות חיי נזירות וסגפנות

כדרך להתעלות רוחנית או חיי הארה, למשל נזירות ונזירים בנצרות הקתולית או

בודהיסטים בטיבט. דמויות אלו אף זוכות להערכה רבה בקרב בני אותן דתות ותרבויות.

1. הציגו נימוק אחד שעשוי לתמוך בדרך חיים כזו, ונימוק אחד נגדו.

2. איזה סיוע עשויים אנשים כאלה לקבל מתפיסתו של אפלטון, ומדוע? חוו דעתכם

על דרך זו.

המשך חלק ב' בעמוד הבא

פרק שני (66 נקודות)

ענו על שלוש מן השאלות 10-14. (לכל שאלה 22 נק').

10. "אומנות האהבה" / אריך פרום

- א. לפי פרום, "אהבה היא אומנות". היא אינה מתרחשת באופן ספונטני ומקרי, אלא היא דורשת מאתנו לימוד, "ידיעה ומאמץ". הסבירו את עמדתו והציגו שניים מנימוקיו. (13 נקודות)
- ב. בחיבורו "אומנות האהבה" פרום טוען שהחיים המודרניים מקשים במיוחד על מימוש האהבה. הסבירו מדוע, וחוו דעתכם על דבריו. (9 נקודות)

11. "אחרות" / עמנואל לוינס

- א. לפי לוינס, אהבה אמיתית נבחנת לא בהידמות ובהתמזגות בין שניים אלא דווקא בהכרה ב"אחרות". הסבירו את דברי לוינס ואת החידוש שלהם ביחס לבני זוג ולקשרים בין בני אדם בכלל. (13 נקודות)
- ב. האם עמדה זו של לוינס על יחסים בין בני אדם סייעה או הקשתה לדעתך על ההתמודדות המשותפת של בני המשפחה בבית בעת משבר הקורונה? הסבירו תשובתכם. (9 נקודות)

12. בין אהבה תלויה לאהבה בלתי תלויה / משנה ויהודה אברבנאל

- א. הסבירו על פי המשנה, מהי "אהבה התלויה בדבר" ו"אהבה שאינה תלויה בדבר"? איזו משתי האהבות ראויה יותר ומדוע? (9 נקודות)
- ב. בחיבורו "שיחות על אהבה" ר' יהודה אברבנאל מבחין בין שתי צורות אהבה: "האחת – התשוקה או התאוה החושנית מולידות אותה", ואילו השנייה "היא אם התשוקה ובת התבונה". (ר' י' אברבנאל, שיחות על אהבה)
1. הסבירו את ההבחנה של אברבנאל בין שני סוגי האהבות.
2. אפשר לראות בסוג אחד "אהבה תלויה בדבר" ובסוג האחר "אהבה שאינה תלויה בדבר". הסבירו ונמקו קביעה זו. (13 נקודות)

המשך השאלות של חלק ב' בעמוד הבא

13. משל יושב הקרנות ובת המלך / ר' אליהו די-וידאש

א. הציגו את משל יושב הקרנות ובת המלך, ואת נמשלו.

בתשובתכם התייחסו בעיקר למרכיבים אלו במשל:

- יושב הקרנות
 - בת המלך
 - התהליך שעובר יושב הקרנות
- (10 נקודות)

ב. בסיום המשל מביא די-וידאש את דבריו של ר' יצחק מעכו:

"מי שלא חשק לאשה הוא דומה לחמור ופחות ממנו, והטעם כי מהמורגש צריך שיבחין

העבודה האלהית כמו שפירשנו..." ("ראשית חכמה", שער אהבה, פרק ד')

1. מה מוסיף ומדגיש ר' יצחק, שאינו משתמע מן המשל עצמו?

במה יש בדבריו ביטוי לתפיסה קבלית?

2. הציגו סיפור תלמודי אחר שבו למד הרב בדרך הקשה את הטעות שבהתרחקות מאשתו.

(12 נקודות)

14. לילית-אישה או שדה?

א. הציגו את דמותה, הופעתה וסכנותיה של לילית על פי מסורות קדומות, והסבירו כיצד

דמותה מתקשרת לפי ההסברים של חז"ל וספר הזהר בסיפור הבריאה המקראי.

(10 נקודות)

ב. **1.** הציגו שני גורמים לכישלון היחסים בין אדם ללילית, והסבירו כיצד בריאת חוה היתה

תיקון לכישלון זה.

2. דמותה של לילית הייתה מקור השראה למחשבה הפמיניסטית בת זמננו.

הציגו שני מאפיינים בדמותה של לילית, שלדעתכם בני זוג בימנו יכולים ללמוד מהם

כיצד ליצור מערכת יחסים זוגית. הסבירו.

(12 נקודות)

סוף חלק ב

חלק ג: "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק ראשון (34 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 15-16

בשאלה שבחרתם ענו על שלושה סעיפים מן הסעיפים א-ד (לכל סעיף 11 ושליש נקודות. סך הכל -34 נקודות)

15. תפיסת הרע כהיעדר — רמב"ם

עיינו בקטעי המקור שלפניך, וענו על סעיפי השאלה שאחריהם:

קטע א

לעיתים קרובות עולה בדמיון ההמון שהרעות בעולם מרובות מן הטובות; עד כדי כך שברבים מנאומי כל האומות ובשיריהם הם כוללים נושא זה ואומרים שהמפליא הוא שיימצא טוב בזמן, ואילו רעות הזמן רבות ותמידיות. אין זאת טעות של ההמון בלבד, אלא גם של מי שטוען שלמד משהו. אלראזי חיבר ספר מפורסם [...] והוא כלל בו דברים חמורים מהזיותיו וגילויי בורותו. מתוכם עניין שבדה והוא שהרע במציאות רב מן הטוב, ושכאשר תשווה את מנוחתו של האדם והנאתו בשעה שהוא נח אל הייסורים, המכאובים הקשים .. והאסונות הפוקדים את האדם, תמצא שמציאותו של האדם היא פורענות ורעה גדולה המוטלים עליו...

סיבתה של טעות זאת כולה היא שבור זה והדומים לו מבין ההמון מתבוננים במציאות רק מנקודת ראותו של פרט אחד מבני האדם ולא יותר. כל בור מדמה שהמציאות כולה היא למענו כפרט. כביכול אין מציאות אלא הוא לבדו. וכאשר קורה לו דבר מנוגד לרצונו הוא מחליט בפסקנות שהמציאות כולה רע...

קטע ב

מחלות הנפש נובעות מאותה הנהגה גרועה [...] שהנפש תסכון [תשתוקק] אל דברים שאינם הכרחיים ותתרגל אליהם. לכן נוצרת בה סגולת ההשתוקקות אל מה שאינו הכרחי להמשך קיום הפרט ולא להמשך קיום המין. תשוקה זאת היא דבר שאין לו סוף. הדברים ההכרחיים כולם מוגבלים וסופיים. אבל השאיפה למותרות אין-סופית. אם אתה משתוקק אל כלי כסף, הרי כלי זהב יפים יותר. אנשים אחרים רכשו כלי בדולח. שמא תרכוש גם כל מה שניתן למצוא מברקת ואודם... וכאשר פוגעים בו [באדם הרודף אחרי המותרות] פגעים בדרכיו אלה שהולך בהם, הוא מתלונן על גזרת האל, מגנה את הזמן ומתפלא על מיעוט הצדק שלו, איך לא עזר לו להשיג הון רב שיימצא בו הרבה יין להשתכר בו תמיד וכמה שפחות מקושטות במיני זהב ואבנים יקרות כדי לעורר אותו למשגל יותר ממה שהוא מסוגל, כדי שיתענג; כאילו תכליתה של המציאות אינה אלא לענג את השפּל הזה.

(רמב"ם, **מורה הנבוכים**, חלק ג', פרק י"ב)

(שימו לב: סעיפי השאלה בעמוד הבא.)

ענו על שלושה מן הסעיפים א-ד:

- א. בקטע א, הרמב"ם טוען כי אנשים רבים חושבים שבעולם יש יותר רע מ טוב. על פי דברי הרמב"ם, מה גורם לאנשים לחשוב זאת? הסבירו מדוע הרמב"ם מתנגד לעמדתם.
- ב. 1. הסבירו איזה סוג משלושת סוגי הרע מתאר הרמב"ם בקטע ב, ומהי הדוגמה שהוא מביא לסוג הרע הזה?
2. על פי תיאור הרמב"ם בקטע ב, הסבירו איזו מסקנה מוטעית האדם מסיק בעקבות מעשיו, ומה גורם לו להסיק מסקנה זו.
- ג. בהמשך דבריו כותב הרמב"ם:
"ובשל הכרח הגוף הם מבקשים מה שהכרחי לגוף, 'לחם לאכול ובגד ללבוש' (בראשית, כ"ח, 20) בלי מותרות. זה הדבר הקל ביותר, והוא מושג במאמץ הקל ביותר, כאשר מצטמצמים במה שהכרחי. כל הקושי שבזה, שאתה רואה, והצער שאנו מצטערים בגלל זה, הם בשל הרדיפה אחר מותרות לבקש את מה שאינו הכרחי; ואז אין מוצאים אפילו את ההכרחי".
בקטע זה הרמב"ם מתאר דרך חיים שונה מדרך החיים שהוא מתאר בקטע ב. הסבירו יתרון אחד וחיסרון אחד של כל אחת משתי דרכי החיים האלה.
- ד. קראו את קטע הכתבה שלפניך וענו על השאלות שאחריו:
"אינסטגרם היא הרשת החברתית הנרקיסטיסטית ביותר" [נרקיסזם = אהבה עצמית מופרזת]
הרוב הגדול של המשתמשים באינסטגרם יצר בריתות מרומזות כדי להבטיח את הגעתם של המשתמשים לכמות מספקת של לייקים, כך שהפוסטים שלהם יתבלטו. זה לא משנה אם משתמשי האינסטגרם באמת 'מחבבים' או נהנים מהפוסטים של עמיתיהם לרשת החברתית. הדבר היחיד שמשנה הוא, שכל ביטוי צבוע מצידך יסייע בסוף לכך שעמוד האינסטגרם שלך יקבל מעמד טוב יותר. צעירים משתמשים בפלטפורמות [ברשתות] האלה כדי להתפאר בחיי היומיום שלהם, לעצב את הדימוי הציבורי שלהם ולהעצים את האגו בעידן הדיגיטלי של היום, והאנשים שמפרסמים פוסטים באינסטגרם מונעים מדבר אחד — לייקים.
ע"פ ידיעות אחרונות, 24 באפריל 2017, מתוך ynet
1. לדעתכם, כיצד היה הרמב"ם עשוי להגיב על התופעה המתוארת בקטע זה? בססו את תשובתכם על דבריו.
2. הביאו דוגמה אחת המראה כיצד תרבות הרשתות החברתיות יכולה להועיל לקשרים החברתיים בין אנשים, ודוגמה אחת המראה כיצד תרבות זו יכולה להזיק לקשרים החברתיים בין אנשים.

16. חווית הרע – הרב סלובייצ'יק

עיינו בקטעי המקור שלפניך, וענו על סעיפי השאלה שאחריהם.

קטע א

קיום גורלי — כיצד? זהו קיום מאונס [מתוך הכרח], בבחינת "על כורחך אתה חי" [אתה נולד ללא שבחרת בכך. על פי מסכת אבות במשנה].

קיום עובדתי, שלוב בשרשרת חוקיות מכנית, נטולת משמעות, כיוון ותכלית, ומשועבד לכוחות סביבה אליה נדחף היחיד. ... דמות אובייקט [חפץ] לה"אני" הגורלי ... על רקע זה צפה ועולה חווית הרע בכל מראה.

שני שלבים לחוויה זו בישות הגורלית:

לכתחילה, האדם-אובייקט, אסור [כבול] בשלשלאות של קיום בעל כורחו, עומד נבוכ ומבולבל אל מול המסתורין הגדול ששמו סבל. הגורל מתעלל בו ... בשלב זה של מבוכה ואילמות, טמטום הלב ובלבול המוח, אין האדם שואל כלל לעילת [סיבת] הרע ומהותו. הוא סובל בדממה ונאנק ביגונו שהשתיק את התלונה וכבש את השאלה והחקירה.

אחרי ההזדעזעות הפסיכית [הנפשית] של הסובל, כתגובה ראשונית לסבל, באה הסקרנות האינטלקטואלית החותרת להבנת הקיום ולחזוק בטיחותו וביטחונו של האדם. בשלב זה מתחיל האדם להתבונן בסבל ולהקשות קושיות חמורות. מתחקה [מחפש] הוא אחר היסודות השכליים של הסבל והרוע ומשתדל למצוא את השלווה וההרמוניה בין החיוב והשלילה ולהסיר את המתיחות בין הטוב ו... הרע שבהווה [במצאות].

מתוך השאלה והקושיה, הפתרון והתירוץ, הוא בא לידי ניסוח מטפיזיקה [הסבר פילוסופי מופשט] של הרע, שעל ידה מתפשר הוא עם אותו הרע ומנסה לחפות עליו. משתמש הסובל בכוח ההפשטה השכלית ... עד כדי השליה עצמית — כפירה במציאות הרע בעולם.

[אבל] היהדות, עם גישתה הריאליסטית [מציאותית] לאדם ולמעמדו בתוך המציאות, הבינה כי הרע לא ניתן לטשטוש ולחיפוי, וכי כל ניסיון להפחית ערכם של הניגוד והפילוג שבקיום לא יביא את האדם לידי מנוחת נפש ... הרע הוא עובדה שאין להכחשה. ישנו רע: ישנו סבל ... לכן הכריעה היהדות, כי האדם השקוע במעמקי גורליות קפואה, לשווא יבקש את פתרון בעיית הרע בתוך מסגרת המחשבה הספקולטיבית, כי לעולם לא ימצאו.

קטע ב

קיום ייעודי — כיצד? זהו קיום פעיל כשאדם ניצב לעומת הסביבה, שהושלך בה. מתוך הבנת ייחודו וסגולתו, חירותו ויכולתו שלא לקפח במאבקו עם החוץ את עצמותו ועצמאותו. סיסמת ה"אני" הייעודי היא: "על כורחך אתה נולד ועל כורחך אתה מת, אבל ברצונך החופשי אתה חי". האדם נולד כאובייקט, מת כאובייקט, אבל ביכולתו לחיות כסובייקט [בעל עצמיות] כיוצר ומחדש, המטביע על חייו את חותמו האינדיבידואלי ... תעודתו [ייעודו] של האדם בעולמו, על פי היהדות, הוא להפוך גורל לייעוד; קיום מופעל ומושפע לקיום פועל ומשפיע; קיום מתוך אונס [הכרח], מבוכה ואילמות — לקיום מלא רצון, מעוף ויוזמה. (מתוך: "יד סלובייצ'יק", "קול דודי דופק")

ענו על שלושה מן הסעיפים א-ד:

א. על פי קטע א, הסבירו מה מאפיין את "האדם הגורלי", ופרטו את שני השלבים בתגובה שלו על חוויית הרע.

ב. על פי קטע ב, הסבירו מה מאפיין את "האדם הייעודי", וכתבו במה הוא שונה מן "האדם הגורלי".

ג. הרמב"ם כתב בעניין הרע בעולם:

"לכן ניתן לומר משפט כללי שהרעות כולן היעדרים. דוגמה לכך באדם. כי מותו רע, והוא היעדרו. וכן חוליו או עוניו או בורותו הם רעות לגביו... ידוע בוודאות שאין לומר בשום אופן שהאל יתגדל ויתרומם עושה רע בעצם... אלא מעשיו יתעלה כולם טוב צרוף. כי הוא אינו עושה אלא מציאות, וכל מציאות היא טוב". (מורה נבוכים, חלק ג, י)

יש הטוענים שהרב סולובייצ'יק (קטעים א-ב) מבקר בדבריו את התפיסה שמציג הרמב"ם בעניין הרע בעולם.

1. הסבירו את תפיסת הרמב"ם ביחס לבעיית הרע לאור הקטע המצוטט. התייחסו לתפיסתו את הרע כהיעדר.

2. הסבירו את הביקורת העולה לכאורה מדברי הרב סולובייצ'יק כנגד תפיסה כזו.

ד. לפניכם חלק משירו של אביהו מדינה "סוד המזלות":

לא תוכל אדם לדעת ולא לחזות
ואל תבקש ללמוד את סוד המזלות
כל מה שנותר לך הוא רק לצפות
ובעתיד הלוואי ותתגשמה התקוות.

רוצה אדם לנוח מבקש שלום
אחד רוצה בטוח, שני – היום.
ומה ברור יותר מכל
לא נדע איך הגורל ייפול,
מה שבטוח – האתמול.

1. איזו תגובה לגבי התמודדות עם הגורל, עולה מן השיר? נמקו את תשובתכם.

2. מה לדעתכם היה מציע סולובייצ'יק לאביהו מדינה? הסבירו תשובתכם.

פרק שני (66 נקודות)

ענו על שלוש מן השאלות 17-21. (לכל שאלה 22 נק').

17. תורת הגמול במקרא

- א. 1. הסבירו את התפיסה של תורת הגמול.
2. הסבירו מה בסיפור חייו של איוב אינו תואם את תורת הגמול ומדוע. (12 נקודות)
- ב. 1. בניתוח שלו לסיפור איוב, טען צבי אדר שהתגובה של איוב לאסונות שפקדו אותו מלמדת שהתנהגות מוסרית של אדם לא צריכה להיות תלויה בגמול שיקבל.
2. הסבירו טענה זו ואת ביטוייה בסיפורו של איוב. (10 נקודות)

18. הטוב והרע בעולמם של חז"ל

"אמר ר' שמואל בר נחמן: "והנה טוב מאד" זה יצר הרע ... שאלולי יצר הרע לא בנה אדם בית ולא נשא אישה ולא הוליד ולא נשא ונתן". (מדרש בראשית רבה, פרשה ט', סימן ז')

- א. 1. הסבירו לפי המדרש כיצד היצר הרע הוא הגורם לאדם להגיע לדברים חיוביים.
2. בתשובתכם התייחסו לשניים מתחומי החיים הנזכרים במדרש.
- ב. 1. הסבירו מדוע יצר זה, הגורם לדברים חיוביים, מכונה "יצר הרע". (12 נקודות)
2. על פי מקור נוסף שלמדתם, הציגו עוד דרך להתייחס ל"יצר הרע" ולהתמודדות איתו. (10 נקודות)

19. "ארבעה נכנסו לפרדס ... "

- א. 1. הסבירו מהו ה"פרדס" לפי חז"ל, וכיצד הוא בא לידי ביטוי בהקשר של הסיפור על "ארבעה נכנסו לפרדס".
2. הסבירו מה קרה לכל אחד מארבעת החכמים שנכנסו לפרדס. (12 נקודות)
- ב. 1. כיצד מסביר ספר הזוהר את מה שאירע לחכמים? כיצד מתואר שם המפגש עם הרע? (10 נקודות)

20. משל המחיצות של הבעש"ט

- א. במשל המחיצות של הבעש"ט באה לידי ביטוי השקפת עולם חסידית בנוגע לטוב ולרע הציגו את משל המחיצות של הבעש"ט, והסבירו את הנמשל. בתשובתכם התייחסו לרכיבים אלו המופיעים במשל:
- המלך
 - המחיצות
 - האדם המנסה לעבור את המחיצות.
- ג. הסבירו, על פי פרופ' יורם יעקובסון, מהי "השְׁנִיּוֹת בנפש האדם" לפי החסידות.
- (11 נקודות)

21. אמונה באלוהים לנוכח הסבל והשואה

- א. קראו את דברי פרופסור ליבוביץ: "... האדם צריך לקבל על עצמו לעבוד את השם, ללא תלות במה שמתרחש בהיסטוריה. אמונה הכרוכה בהיסטוריה הריהי 'אהבה התלויה בדבר'". הסבירו מהי השאלה שהשואה מעוררת באדם המאמין, ומהי עמדתו של פרופסור ליבוביץ בנוגע לשאלה זו?
- (11 נקודות)
- א. הציגו עמדה של הוגה דעות אחר להתמודדות עם אמונה באלוהים בעקבות השואה. בתשובתכם תוכלו לבחור באחד מן ההוגים האלה: הרב טייטלבוים (בספרו "ויואל משה") או הרב טייכטאל (בספרו "אם הבנים שמחה"), או הפילוסוף הנס יונאס.
- (11 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל

אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך